

KATASTROFŲ LITERATŪRA

DOC. DR. ŽYDRONĖ KOLEVINSKIENĖ (VDU, LLTI)

TURINYS

ĮVADAS

PAGRINDINĖS KRYPTYS

ANALIZĖS LAUKAI

PLANAVIMAS

APIBENDRINIMAS

ĮVADAS

- griūva visos ankstesnės gyvenimo normos, įprastinės moralės ir žmogiškumo kategorijos;
- atramą praranda ne tik humanizmo vertybės, bet ir paprasčiausia elgesio logika;
- tai, kas atrodė beprotybė, tampa realybe. Tariamasis visuomenės padorumas tebuvo paviršius;
- stichiškos, beprotiškos jėgos griauja visą Europos pasaulį tartum kortų namelį, o žmogus be jokių priedangų turi mokytis išlikti jų akivaizdoje;
- atrodo, kad nebėra jokių išankstinių receptų nei kaip atlaikyti tai, kas vyksta, nenužmogėjus, nei kaip visą šią brutalią patirtį išreikšti kalba.

PASITRAUKTI AR LIKTI?

PAMOKŲ CIKLO PLANAVIMAS

XX A. VID. KATASTROFŲ LITERATŪRA

Integracija su istorija.
II pasaulinio karo situacija.

XX A. II P. MODERNIZMAS

Modernioji pasaulėjauta.
Modernistinis stilius. Istorinė ir meninė tiesa.
Žanrų įvairovė.

MOKINIŲ GEBĖJIMŲ UGDYMAS

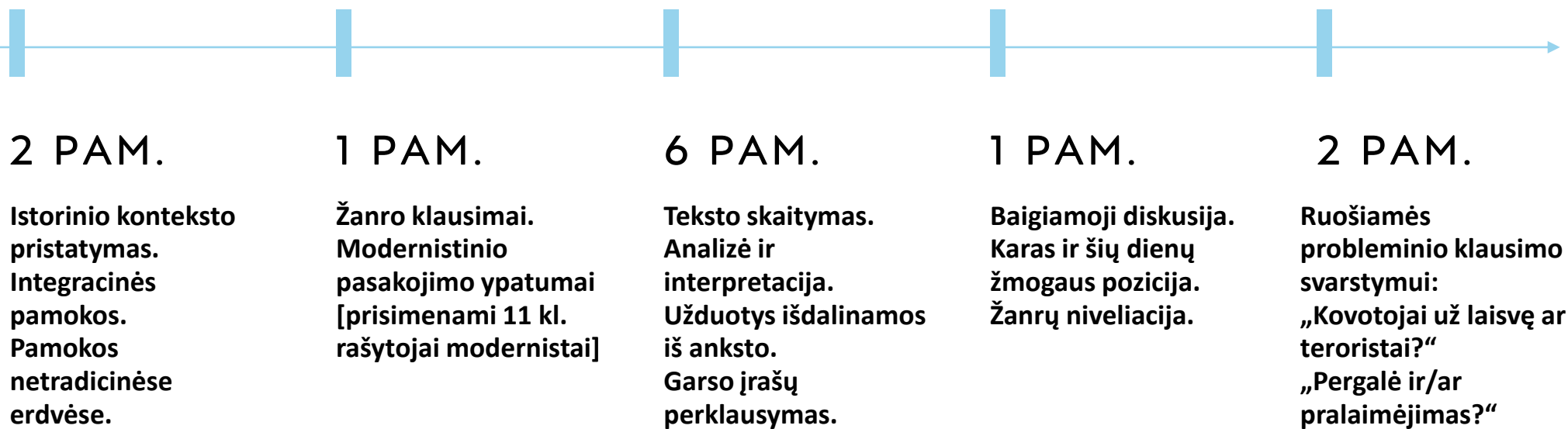
Aptars teksto tematiką, analizuos pagrindines problemas, nustatys sąsajas su istorija. Analizuos

KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

Pažinimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pilietiškumo, skaitmeninė.

METODAI

Aktyvieji ir pasyvieji. Diskusija, minčių lietus. Projektas Padlet platformoje.

LAIKO JUOSTA

PAGRINDINĖS KRYPTYS

SKAITYMO
, ANALIZĖS
IR
LYGINIMO
GALIMYBĖ
S

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

ROMANAS

DOKUMENTINĖ GROŽINĖ KRONIKA / FAKTO
LITERATŪRA

ROMANAS–IŠPAŽINTIS

KATASTROFA

LIUDIJIMO LITERATŪRA

TRAUMA

SKAITYMO SCENARIJAI

LIUDIJIMO LITERATŪRA

- ✓ Galima priskirti memuaristinės literatūros šakai. Joje atspindi individo atsiminimai, daugiausia trauminės patirtys, kurios yra išgyventos ir neginčijamos.
- ✓ Istorinė literatūra, kurioje aptariami traumą patyrusio individo išgyvenimai, visai neseniai pradėta vadinti liudijimo literatūra.
- ✓ „Jei graikai išrado tragediją, romėnai laišką, renesanso žmonės sonetą, mūsų karta išrado naują literatūrą – tai yra liudijimai.“ (E. Wiesel)
- ✓ Liudijimo pagrindinė savybė – pranešti pasauliui tai, kas buvo patirta konkrečiau

TRAUMINĖ PATIRTIS IR ATMINTIS

- ✓ Trauminė patirtis, kolektyvinė bei kultūrinė atmintis geriausiai geba atsiskleisti literatūroje.
- ✓ Literatūra šiuo atveju suvokiama ne tik kaip estetinę funkciją atliekantis artefaktas, bet ir kaip pasakojimas, leidžiantis pasirodyti subjektyviam traumos patyrimui.
- ✓ Trauma suardo įprastus individo ir bendruomenės santykius, grindžiamus pasitikėjimu, rūpinimusi ir suteikiančius žmogui kontrolės, susietumo bei prasmės jausmą.

SKAITYMO SCENARIJAI

EMOCIJŲ ISTORIJA

- ✓ Jausmų arba emocijų raiška literatūroje atspindi tai, kas glūdi ne žmogaus sąmonėje, o širdyje.
- ✓ Protas ir jausmai visada veikia atskirai, nes ką protas atmeta, tą jaučia širdis.
- ✓ Tačiau emocijos ir jausmai turi savo skirtį. Emocijos (angl. emotions) terminas yra tarptautinis ir daugiau vartojamas anglakalbėje literatūroje.
- ✓ Jausmai anglakalbėje vartosenoje siejami labiau su kūniška afektine patirtimi.
- ✓ Emocijos taip pat yra glaudžiai susijusios su socialiniais, komunikaciniais ir kultūros ryšiais.
- ✓ Nagrinėjamame kontekste emocijos yra

EMOCIJA – PAGRINDINĖ PATIRTIES LIUDIJIMO IŠRAIŠKA

PAMATINĖS EMOCIJOS LIUDIJIMO LITERATŪROJE:

- PYKTIS
- BAIMĖ
- DŽIAUGSMAS
- LIŪDESYS

Sielos šauksmų dokumentika.

Nutylėti moterų pasakojimai. Kodėl?

Plg. Moterys knygnešės, moterys Lietuvos partizaniniame kare.

„AŠ NESIEKIU UŽFIKSUOTI SAUSOS, NUOGOS
FAKTO, ĮVYKIO ISTORIJOS. AŠ RAŠAU JAUSMŲ
ISTORIJĄ. TAI BŪTŲ GALIMA PAVADINTI
PRALEISTA ISTORIJA. <...>

AŠ VISADA SIEKIU SUVOKTI, KIEK ŽMOGAUS
YRA KIEKVIENAME ŽMOGUJE, IR KAIP AŠ
GALIU APSAUGOTI ŠIĄ ŽMONIJĄ ŽMOGUJE.“

SVETLANA ALEKSIJEVIČ

SUSITIK SU AUTORĒMIS

[HTTPS://SOUNDCLOUD.COM/ELVISLAB/SVETLANA-ALEKSIJEVIC-KARO-VEIDAS-NEMOTERISKAS-ISTRAUKA](https://soundcloud.com/elvislab/svetlana-aleksijevic-karo-veidas-nemoteriskas-istrauka)

**SVETLANA
ALEKSIJEVIČ**

Gim. 1948 m.

**BIRUTĖ
PŪKELEVIČIŪTĖ**

1923–2007

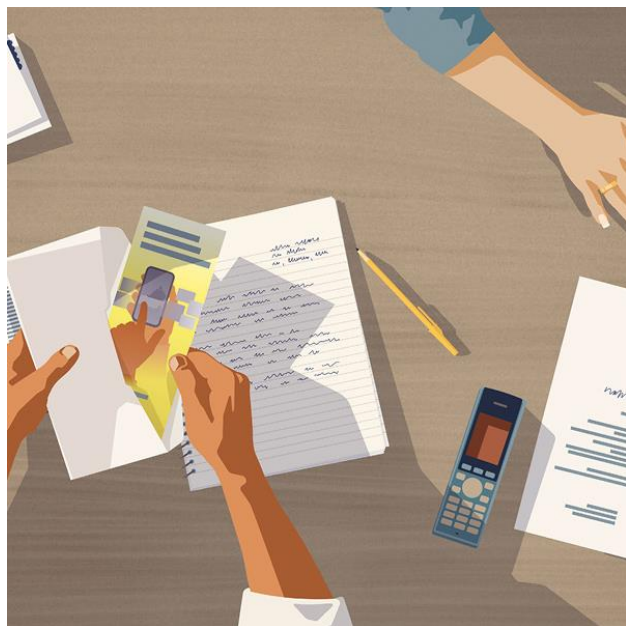

[HTTP://WWW.XN--ALTINIAI-4WB.INFO/FILES/LITERATURA/LH00/BIRUT%C4%97_PUKELEVI%C4%8D%C5%ABT%C4%97_SKAITO_1%C5%A1TRAUKA%C4%85_1%C5%A1_ROMANO_A%C5%A1T%C5%A1UONI_LAPAI.LH1613.MP3](http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/lh00/birut%C4%97_pukelevi%C4%8D%C5%ABT%C4%97_skaito_1%C5%A1trauka%C4%85_1%C5%A1_romano_a%C5%A1t%C5%A1uoni_lapai.lh1613.mp3)

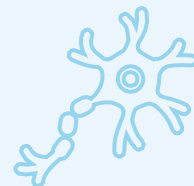
SVETLANA ALEKSIJEVIČ.

IŠ NOBELIO PREMIJOS KALBOS (2015):

- „Gyvenau šalyje, kurioje apie mirtį mus mokė nuo pat vaikystės. Mokė, kad kiekvienas žmogus turėjo atiduoti ką turi ir paaukoti save. Mus mokė mylėti žmones su ginklais. Aš užaugau kitoje šalyje, negalėjau eiti tuo keliu. Blogis yra žiaurus ir turi jį įskiepyti, eiti prieš jį. Mes užaugome tarp budelių ir aukų. Jei mūsų tėvai gyveno baimėje, jie mums daug ko nesakydavo, mūsų gyvenimo oras buvo nuodijamas.“
- „Karas yra ne kas kita, kaip žudymas. Štai kaip jis buvo pavadintas moterų prisiminimuose. Šis žmogus ką tik šypsojosi, rūkė – ir dabar jis mirė. Išnykimas buvo tai, apie ką moterys dažniausiai kalbėjo, kaip greitai viskas karo metu gali paversti į nieką. Tiek žmogus, tiek žmogaus laikas. Taip, jos buvo 17 ar 18 metų savanorės, tačiau jos nenorėjo žudyti. Ir dar – jos buvo pasirengę mirti. Mirti už Tėvynę. Ir mirti už Staliną – tu negali ištrinti tų žodžių iš istorijos.“

KĄ PABRĖŽIAME?

ŽANRAS

Literatūros paskirtis – kviešti į diskusiją, dialogą. Pati literatūra mums atveria kelias ir formuluoja klausimus.

S. Aleksijevič laimėjus Nobelio literatūros premiją, kilo klausimų – ar tai kūryba, ar tai literatūra (plg. V. Juknaitės pokalbių su vaikais knygos)?

KITOKIA LITERATŪRA

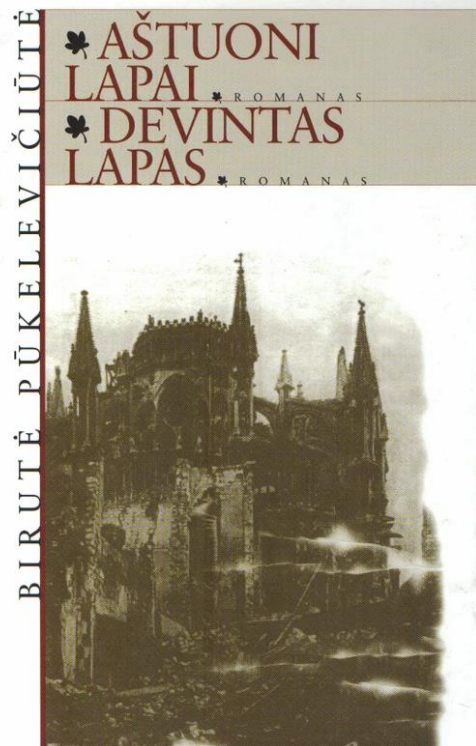
Viktorija Daujotytė: „Kilo klausimų ir dėl Vandos Juknaitės, ir dėl Svetlanos Aleksijevič knygų, bet atsakyta knygose.

Taip, tai literatūra. Kita. Kitokia. Iš to, kas ištraukiama iš tikrovės jos pačios rankomis.“
(*Kalbėjimo(si) erčios*, 2021)

MINTIS

„Kada man pasako, kad tas žmogus kalba kaip iš knygų, visuomet pabrėžiu, kad pirmenybę atiduodu knygoms, kurios kalba kaip žmonės.“ (M. Unamuno)

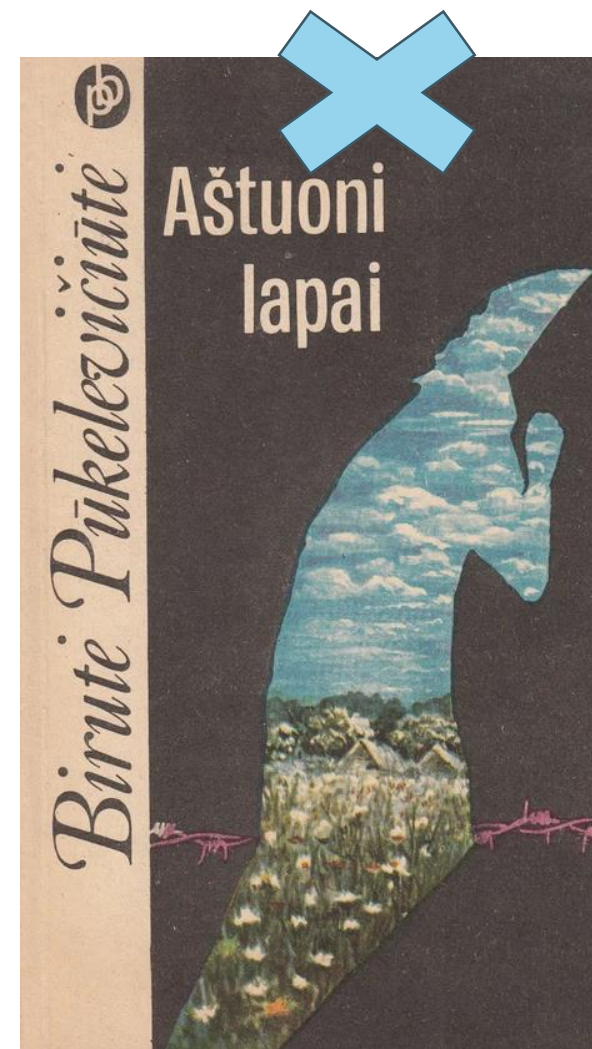

**„AŠTUONI LAPAI“
ROMANAS VISAS
TINKA 2
TEMINIAMS
BRANDUOLIAMS.**

SIŪLYMAI

„KARO VEIDAS NEMOTERIŠKAS“

**GALI BŪTI SKAITOMOS IR ANALIZUOJAMOS
IŠTRAUKOS.**

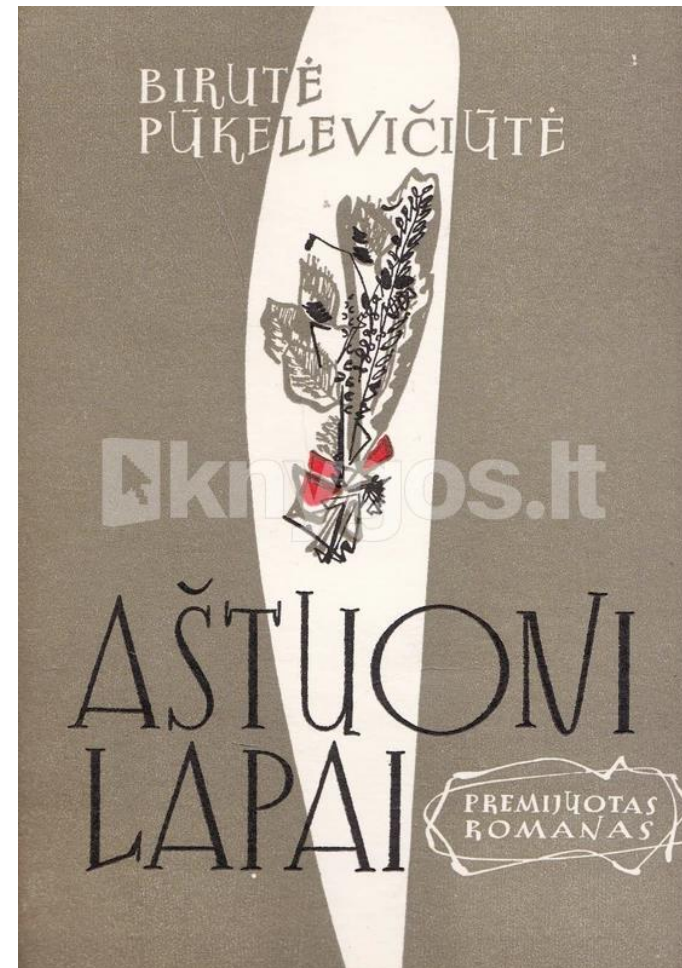

ROMANŲ DILOGIJA

AŠTUONI LAPAI, 1954.

DEVINTAS LAPAS, 1982.

ROMANO STRUKTŪRA

```
graph TD; A[ROMANO STRUKTŪRA] --> B[DIDŽIOJI SAVAITĖ]; A --> C[PRAEITIS IR DABARTIS]; B --> D[Verbos. Rytmečio akvarelės  
Didysis pirmadienis. Kaimelis  
Didysis antradienis. Vladas  
Didysis trečiadienis. Žėručiai  
Didysis ketvirtadienis. Saulės rūmuose  
Didysis penktadienis. Fiancee bourgeoise  
Didysis šeštadienis. Haeschen  
Velykos. Nubangavę ratilai]; C --> E[Saulėtas Kaunas ir  
Dancigo žiedas (Gdanskas)];
```

DIDŽIOJI SAVAITĖ

Verbos. Rytmečio akvarelės
Didysis pirmadienis. Kaimelis
Didysis antradienis. Vladas
Didysis trečiadienis. Žėručiai
Didysis ketvirtadienis. Saulės rūmuose
Didysis penktadienis. Fiancee bourgeoise
Didysis šeštadienis. Haeschen
Velykos. Nubangavę ratilai

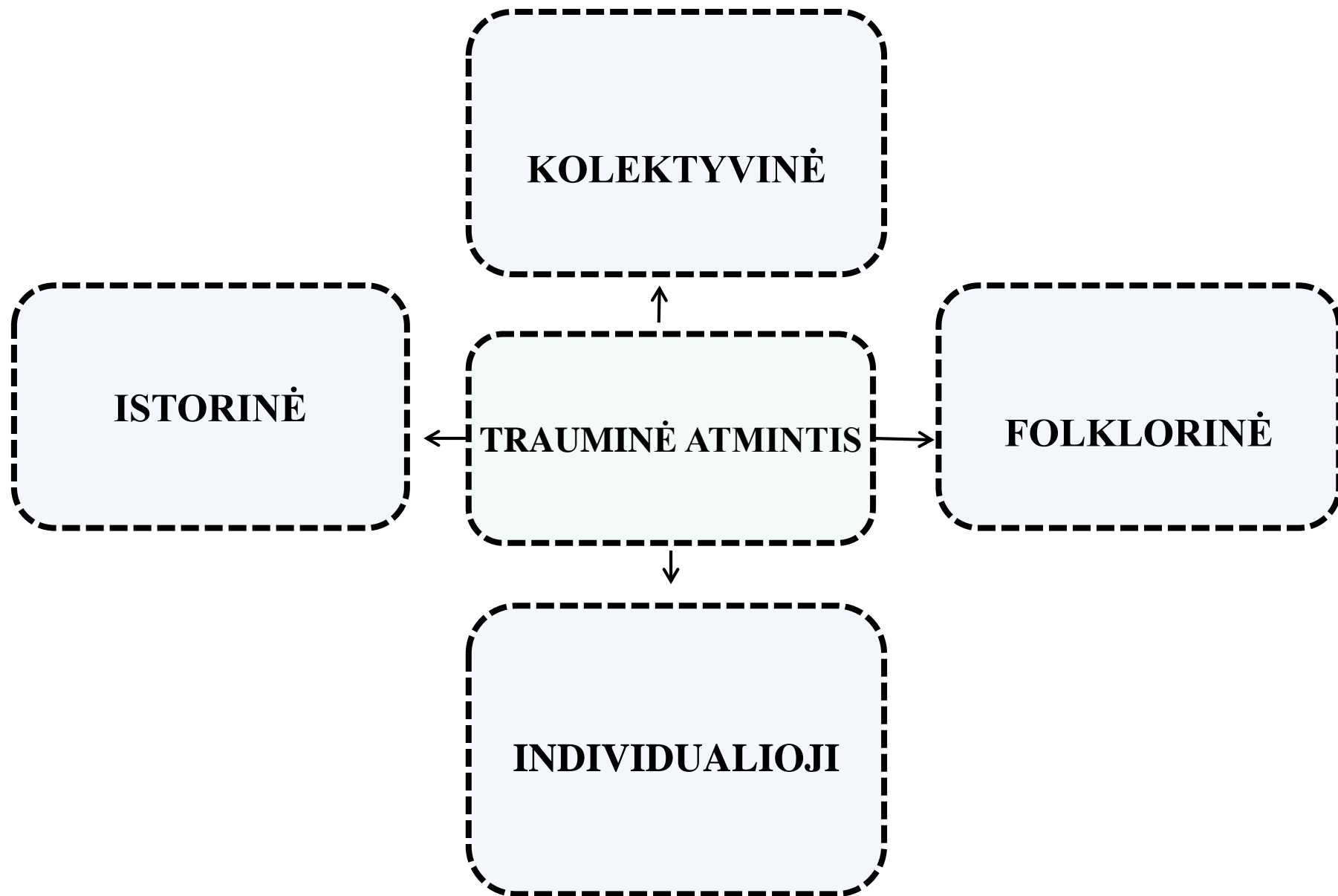
PRAEITIS IR DABARTIS

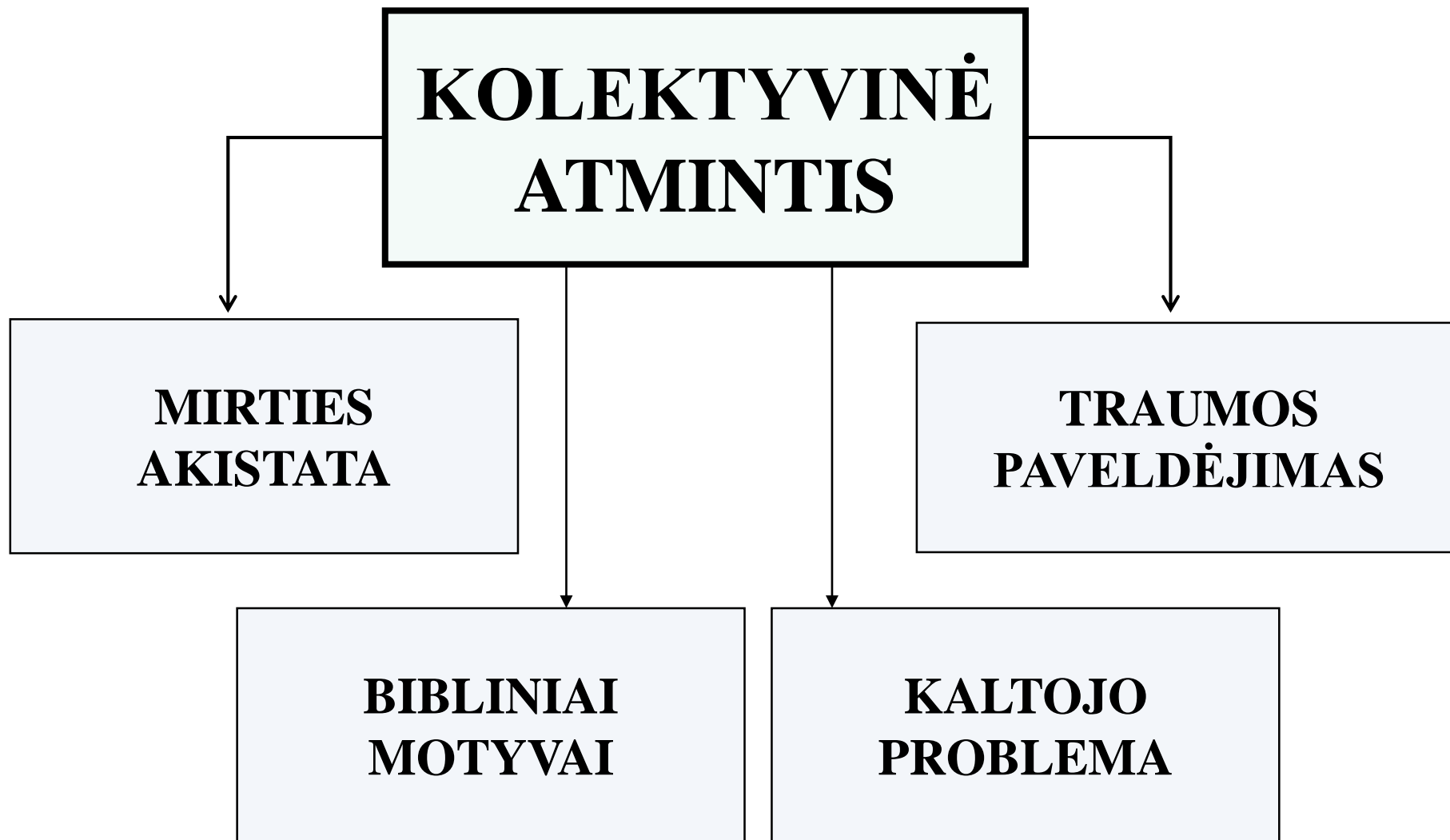
Saulėtas Kaunas ir
Dancigo žiedas (Gdanskas)

PASAKOTOJAS/ PASAKOJIMAS

- *Birutė*. Pasakojimas I asmeniu.
- Nuoroda į autobiografinę plotmę.
- Didžioji Savaitė, susidedanti iš antraščių, eilėraščių įvadų ir lyrinių protrūkių tekste.
- Autorė norėjusi skaitytojui įduoti raktą į Dancigo ir Kauno vaizdų gilesnę prasmę.

INDIVIDUALIOJI ATMINTIS

MOTERS PATIRTIS

*Ir aš matau, kad kitoj pusėj stovi raudonarmietis,
mongoliškais skruostikauliais, įstrižom akim, matau, kad
iš burnos jis lėtai išsiima papirosą, numeta ją ant žemės
ir, sutrynęs nuorūką batu, eina prie Elvyros.
Aš turiu gelbėtis! Tuoju pat!*

MOTERS PATIRTIS

„Mes į frontą išėjome aštuoniolikos – dvidešimties metų, o grįžome dvidešimties – dvidešimt ketverių. Pradžioje džiaugsmas, o paskui baisu: o ką veiksime civiliniame gyvenime? Taikaus gyvenimo baimė... Draugės spėjo institutus baigti, o ką mes? Neprisitaikiusios prie nieko, be specialybės. Viskas, ką žinome, - karas, viskas, ką mokame, - karas. Norėjosi greičiau atsikratyti karo. <...> Apsivilkusi pirmą kartą suknelę, apsipyliau ašaromis. Veidrodyje pati savęs nepažinau, mes gi ketverius metus – su kelnėmis.“

(Aleksijevič 2017, 122)

TRAUMOS PAVELDIMUMAS

Ramybė šeimoms, susėdusioms ties Velykų pusryčių stalu. Dar nenujaučiančioms artėjančios audros. Paženklinkit duris ir slenkstį Avinėlio kraujo ženklui, kad niekas nesudumstų jums velykinės taikos. Paskutinės jūsų šventės. Nes jau viskas atseikėta, padalinta ir nuspręsta. Jau paženklinti tie, kuriems reiks mirti ir kentėti; ir tie, kuriems reiks ryto sambrėškyje atsisveikinti, ir tie, kurie rudens rūke pasilenks prie paskutinio savo žemės grumsto.

FOLKLORINĒ ATMINTIS

- tēvišķs prisiiminimai;
- pasakos motyvai;
- papročiai, tradicijos;
- ritualai, apeigos.

ATKREIPKITE DĖMESĮ Į JAUSMŲ/EMOCIJŲ KALBĄ ROMANUOSE.
KOKS SIEJAMASIS MOTYVAS B . PŪKELEVIČIŪTĖS PASAKOJIME?
KAIP DANCINGO ŽIEDO „PEIZAŽAS“ DERA SU KAUNO PASAKOJIMU?
KODĖL AUTORĖ PASIRENKA KONTRASTĄ, KAIP JĮ KURIA?
KĄ REIŠKIA TA VELYKINĖ TRANSFORMACIJA ROMANO PABAIGOJE?

KLAUSIMAI APIBENDRINIMUI

LITERATŪRA IR KITOS MEDIJOS

„TROJĖTĖS“ (REŽ. P.
MAKAUSKAS) KAUNO
DRAMOS TEATRE

Karo aukų temą tiriantis spektaklis kuriamas jungiant Euripido tragedijas su fragmentais iš knygų – Margaret Atwood „Penelopiada: mitas apie Penelopę ir Odisėją“ bei Svetlanos Aleksijevič „Karo veidas nemoteriškas“ – ir kita dokumentine medžiaga.

APIBENDRINIMAS

Probleminio klausimo svarstymui:

V. Kubilius apibūdina moters poezijos kitoniškumą, jos pasaulio skirtingumą, moters jausenos, jautimų specifiką ir lakoniškai apibendrina: „Pirmą kartą pokario sumaištis ir netekties literatūroje prabilo moteris, **gyvenanti visavertį gyvenimą čia ir dabar, nenugrimzdusi praeityje ir nesužeista likimo.**“

[AR YRA TEISINGAS KARAS?]

LITERATŪRA

1. Banytė E. Loreta Mačianskaitė: „Apie karą ir karus literatūrologijoje“, 2019-03-08: <https://literaturairmenas.lt/publicistika/elzbieta-banyte-loreta-macianskaite-apie-kara-ir-karus-literaturologijoje>
2. Brazauskas N., „Pietų Lietuvos partizanų srities rezistentų negrožinė literatūra kaip trauminė atmintis“, *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 2013, t. 16, p. 232–252, Šiauliai: Šiaulių universitetas.
3. Gailienė D. *Ką jie mums padarė: Lietuvos gyvenimas traumų psichologijos žvilgsniu*, Vilnius: Tyto Alba, 2008.
4. *Homo narrans: folklorinė atmintis iš arti*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012.
5. Kubilius V. *Birutė Pūkelevičiūtė – aktorė ir rašytoja*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.
6. Šutinienė I. „Trauma ir kolektyvinė atmintis: sociokultūrinis aspektas“, *Filosofija, sociologija*, 2002, nr. 1, p. 57–62, Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
7. Šeina V. *Laikinoji sostinė lietuvių literatūroje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014.
8. *The Unwomanly Face of War by Svetlana Alexievich review – ‘a monument to courage*. Interaktyvus. 2018 m. gegužės 1 d. <https://www.theguardian.com/books/2017/jul/23/unwomanly-face-of-war-svetlana-alexievich-monument-to-courage-soviet-women-war>

DĖKOJU UŽ DĖMESĮ.
JŪSŲ KLAUSIMAI ?

DOC. DR. ŽYDRONĖ KOLEVINSKIENĖ
ZYDRONE.KOLEVINSKIENE@VDU.LT |